

# Ten years entrepreneurship policy: a global overview

## Entrepreneurship in the Netherlands



5 februari 2009

Ministerie van Economische Zaken, Den Haag

## Ten years entrepreneurship policy: a global overview

De officiële presentatie van de 10<sup>e</sup> editie uit de serie 'Entrepreneurship in the Netherlands'

Alweer de tiende editie van de serie 'Entrepreneurship in the Netherlands' kon gepresenteerd worden op het Ministerie van Economische Zaken. De serie publicaties is een gezamenlijke uitgave van het Ministerie van Economische Zaken en onderzoeksbureau EIM. Dit keer werd – heel toepasselijk – een globaal overzicht van 10 jaar ondernemerschap beleid onder de aandacht gebracht. Belangrijke aspecten en impact van het gevoerde ondernemerschap beleid in de VS, de Europese Unie, Azië en Nederland passeren in het rapport de revue. Op 5 februari 2009 werd het boekje officieel aan minister Maria van der Hoeven overhandigd door Yvonne Prince, directeur van EIM. Beiden hebben overigens een bijdrage geleverd aan de inhoud van het rapport. Op deze donderdagmiddag voerden naast minister Van der Hoeven en Yvonne Prince ook andere medeauteurs het woord namelijk: Anders Hoffman (EBST, Denemarken), Sanjay Goel (Universiteit van Minnesota Duluth, VS) en Karen Wilson (Ewing Marion Kauffman Foundation, VS).

De genodigden werden welkom geheten door **Guido Landheer** van de Directie Ondernemerschap van het Ministerie van Economische Zaken. Dat Guido Landheer zelf geen ondernemer is geworden komt doordat hij als student deelnam aan een seminar waarin ondernemerschap centraal stond. Een van de sprekers vroeg destijds aan de aanwezige studenten: 'Wie denkt dat hij of zij ondernemer is?' Volgens Landheer antwoordde zo'n 90% van de studenten met ja. De spreker antwoordde daarop dat zij zich daarin vergisten: ondernemers zitten niet op een seminar, die zijn bezig met ondernemen. Dat neemt niet weg dat Landheer zijn interesse voor ondernemerschap behouden heeft. Ondernemers zijn bijzondere mensen: zij zien kansen en zijn creatief, zij vormen de basis voor de economie. En hoe kan beleid deze ondernemers verder helpen, wat zijn succesvolle ingrediënten voor ondernemerschap beleid? De input voor succesvol ondernemerschap beleid wordt onder meer geleverd door de serie 'Entrepreneurship in the Netherlands'. In het nieuwe rapport wordt, net als in voorgaande rapportages, unieke expertise op dit terrein aangereikt waarmee beleidsmakers hun voordeel kunnen doen. De goede samenwerking gedurende 10 jaar tussen het Ministerie van Economische Zaken en onderzoeksbureau EIM wordt vandaag onderstreept door de officiële overhandiging van de 10<sup>e</sup> editie door **Yvonne Prince**, directeur van EIM, aan **Maria van der Hoeven**, minister van Economische Zaken.



Guido Landheer

Na ontvangst van 'Ten years of entrepreneurship policy' neemt de minister het woord. Ook zij heeft niet ondernemerservaring maar, niet minder belangrijk denkt de minister, wel 'ondernemersspirit'. De serie 'Entrepreneurship in the Netherlands' omvat 10 jaar wetenschappelijke studie over ondernemerschap. In de publicatie van vandaag wordt de 10 jaar studie samenvattend en verhelderend voor het voetlicht gebracht. Het moment is volgens de minister toepasselijk: de wereldwijde economische crisis vraagt om nieuw beleid, een nieuwe aanpak. Toch is er iets vreemds aan ondernemerschap; het heeft een contradictie: beleid wordt met wet- en regelgeving gemaakt terwijl de ondernemer zich vrij wil bewegen, en dus niet gehinderd wil worden door wet- en regelgeving. Beleid kan echter wel degelijk ondernemers helpen door ze ondersteuning te bieden bij het overleven van hun bedrijf, of door bij te dragen in creativiteit en innovatie. Voorbeelden van ondersteunende beleidsmaatregelen zijn: verlichting van de administratieve lasten, het verlagen van toetredingsdrempels, stimuli voor snelgroeiende bedrijven en bevordering van gedegen vakopleidingen. Het moet de minister van het hart dat Nederland - in verhouding tot omringende landen en de VS - weinig snelgroeiende bedrijven telt. Daarom is het van groot belang dat een programma tot stand komt dat ondersteuning geeft aan snelgroeiende bedrijven, bijvoorbeeld door garantie te verlenen bij een bankkrediet. De huidige economische crisis is een katalysator voor verandering. Met beleid moet de juiste omgeving gecreëerd worden voor groei. De minister refereert aan het bedrijf Microsoft dat ondanks de crisis in de jaren tachtig toch een snelle groei vertoonde. De uitdagingen voor economische groei blijven ook in de huidige crisis. Het is daarbij de kunst om oplossingen te zoeken voor de problemen van morgen. Hopelijk vormt het hier vandaag gepresenteerde rapport daarbij een inspiratiebron voor beleidsmakers én ondernemers.



Yvonne Prince en Maria van der Hoeven

**Anders Hoffmann** voert ons eerst terug naar begin jaren negentig in Europa. Ondernemerschap wordt in die jaren niet belangrijk gevonden. Het zijn de grote ondernemingen die ertoe doen; deze zorgen voor economische groei. Dan ziet Europa in de VS een snelle groei door een toenemend aantal ondernemingen. Europa is jaloers en wil ook meer ondernemingen, maar heeft hiervoor geen beleid ontwikkeld. Begin 2000 omhelst de Europese Commissie de ontwikkeling van beleid voor meer ondernemerschap. Een stroom van 'green papers' komt los. Echter, volgens Hoffmann is in 2005 het ondernemerschap alweer door de Europese Commissie vergeten. Men komt niet verder dan het idee dat het kleinbedrijf is achtergesteld en er worden maatregelen voorgesteld als het terugdringen van administratieve lasten. Al zullen dergelijke maatregelen het kleinbedrijf enigszins helpen, ondernemerschapshoort niet defensief te zijn. Ondernemerschapshoort niet defensief te zijn. Ondernemerschapshoort niet defensief te zijn. Ondernemerschapshoort niet defensief te zijn. Deden we het dan allemaal verkeerd? Nee, zegt Hoffmann, in Groot-Brittannië heeft voormalig minister-president Blair ondernemerschap hoog op de politieke agenda gehouden en het dicht bij

het hart van de politiek gebracht. In Finland hebben ministeries een gezamenlijke aanpak om ondernemerschap te stimuleren, waarbij ook veel aandacht is gegaan naar het onderwijs. Over Denemarken wil Hoffmann nu niet opscheppen omdat hijzelf medeverantwoordelijk is voor het ondernemerschapsbeleid aldaar. In vele landen is het ondernemerschapsbeleid als het vliegen met een vliegtuig. Het creëren van arbeidsplaatsen is de target, op het dashboard staan nieuwe bedrijven. Hoeveel banen creëren die nieuwe bedrijven, kunnen we dat meten? Vervolgens passen we het beleid aan met nieuwe landingsschema's. Echter zo werkt het niet: ook ander beleid op andere onderwerpen telt mee en heeft effect op ondernemerschap, bijvoorbeeld belastingen en onderwijs. Wat zijn de voorwaarden die een ondernemend bedrijf creëren? Het begint met een idee, vervolgens zijn er competente mensen nodig en toegang tot kapitaal. De omgeving (cultuur) maakt het mogelijk om een onderneming te starten door deze hierin te faciliteren. In de VS is meer ondernemerschap gecreëerd door een dynamische omgeving als gevolg van verschillende beleidsmaatregelen op verschillende domeinen. Europa kan daarvan leren. Wat zou Europa volgens Hoffmann moeten doen? Schildpadden veranderen in Gazelles.



**Anders Hoffmann**

**Yvonne Prince** legt de focus op de laatste 10 jaar in Nederland wat betreft de ontwikkelingen in onderzoek op het terrein van ondernemerschapsbeleid, de wetenschappelijke inzichten die daaruit voortkomen en de interactie tussen politiek en ondernemerschap. In die tien jaar is veel onderzoek gedaan naar bedrijvendynamiek, en dan vooral naar de start en groei van ondernemingen. Minder aandacht is uitgegaan naar de fase voor het starten van een onderneming en de fase van overname of beëindiging van een onderneming. Belangrijke onderwerpen of thema's van onderzoek naast de verschillende levensfasen van een onderneming zijn innovatie, internationalisatie, onderwijs en deregulering. In de eerste jaren vanaf 1997 werd veel onderzoek op ad-hocbasis verricht en dan vooral naar de start- en groeifase van ondernemingen. Ook was er duidelijk vraag naar definities: wat is bijvoorbeeld een snelgroeiend bedrijf? Tien jaar later heeft de aandacht zich verbreed naar alle stadia in een bedrijf. Er is intussen consistentie in definities, waardoor ook meer internationale vergelijkingen mogelijk zijn. Meer onderzoek is verricht naar oorzaken en effecten en er is ook meer aandacht voor beleidsbehoeften en implicaties voor beleid. En dit is vooral mogelijk dankzij het onderzoeksprogramma 'MKB en Ondernemerschap' dat door het Ministerie van Economische Zaken wordt gefinancierd en door EIM wordt uitgevoerd. Dankzij het onderzoeksprogramma is het mogelijk om de bedrijvendynamiek in Nederland over een periode van tien jaar te meten en te volgen. Hierdoor kunnen we het bedrijfsleven in Nederland markeren in internationale vergelijkingen. Zo blijkt uit onderzoek dat de prestartfase

(het voornemen om een bedrijf te starten) naar Nederlandse maatstaven in jaren toeneemt, maar internationaal gezien nog vrij kort is. De start van ondernemingen is in aantallen vrij stabiel en hoger dan in de meeste landen. Met de bedrijfsgroei ligt Nederland internationaal gezien achter, maar daar staat tegenover dat de aantallen bedrijfsbeëindigingen in Nederland vrij laag en stabiel zijn. In Nederland is er relatief gezien meer bedrijfsovername. Het aantal exporterende bedrijven, alsmede het aantal startende technologiebedrijven blijkt na 2004 in Nederland te zijn toegenomen. Innovatieve MKB-bedrijven hebben juist hun hoogtepunt in 2004, zakken daarna sterk terug tot in 2006 en krabbelen in 2007 weer omhoog. Dit soort informatie is van grote waarde voor beleidsmakers. Is er interactie geweest tussen onderzoek en beleid? Prince stelt na 10 jaar onderzoek vast dat er een bijna doorlopende interactie is geweest met beleidsmakers, zeker op belangrijke thema's als internationalisatie, innovatie en deregulering. Op het terrein van financiering van bedrijven moet volgens Prince nog een inhaalslag gemaakt worden, maar ze heeft goed nieuws; de eerste MKB Financieringsmonitor is recentelijk geïntroduceerd. Samenvattend concludeert Prince: in tien jaar is veel inzicht verkregen op diverse ondernemerschapgerelateerde onderwerpen, het monitoren en analyseren van ondernemerschap in Nederland en de internationale vergelijkingen zijn erg nuttig, en deze inzichten worden vervolgens goed gebruikt in het ondernemerschapsbeleid van Nederland. Maar, besluit ze, er is altijd ruimte voor verbetering.



Yvonne Prince

**Sanjay Goel** zal toelichting geven op het ondernemerschap in Azië vanaf 1997. Een welhaast onmogelijke taak om dit in twintig minuten te doen, stelt Goel. Azië is een groot continent met een grote verscheidenheid aan culturen en politieke systemen. De achtergronden van ondernemerschap in Japan, Indonesië of Bangladesh zijn zeer verschillend. Niettemin zijn er volgens Goel in de afgelopen 10 jaar voor Azië drie onderscheidende momenten geweest die een aantal ontwikkelingen kenschetsen. Het eerste moment was in 1998 toen er sprake was van geldontwaarding in vele Aziatische landen, behalve in India. Landen moesten leningen van het Internationaal Monetair Fonds accepteren. En dat is zowel een remedie als een reprimande geweest voor deze landen. Ze realiseerden zich dat de westerse kapitaalregels heel anders zijn dan in hun eigen systeem. Dit is misschien een fase geweest dat veel landen hun 'onschuld' verloren hebben en geconfronteerd werden met het kapitalistische systeem. Het tweede moment is dat Azië steeds meer de invloed van globalisering ervaart. De liberalisatie van opkomende economieën als China en India is een gevolg van het globaliseringsproces. De snelle groei van ondernemerschap, gecombineerd met een grote vijver aan talent, heeft een geweldige impuls gegeven aan de verschillende Aziatische economieën. In Azië zijn ondernemers gekomen die wereldwijd kansen zien. De ambitie is: hoe

word ik nummer 1 van de wereld. Het derde moment markeert de verdergaande differentiatie in de Aziatische economieën: het zijn in toenemende mate producerende en consumerende landen geworden. Niet onbelangrijk daarbij is ook de toenemende handel tussen Aziatische landen. Dit draagt bij aan een nieuwe Aziatische identiteit. Goel groepeerde de verschillende Aziatische economieën in vier clusters op basis van de volgende variabelen: progressiviteit, flexibiliteit, aansluiting van ondernemerschap en dialoog. Cluster 1 zijn economieën met een gecoördineerd ondernemerschap, zoals Taiwan, Japan, Singapore en Zuid-Korea. Deze landen hebben een verlichte en competente overheid die een open dialoog voert met het bedrijfsleven. Zij kennen bijna geen corruptie en nemen in het algemeen snel beslissingen. Dit heeft Zuid-Korea in staat gesteld om in tien jaar tijd uit te groeien van een onderontwikkeld land naar een ontwikkeld land. Cluster 2 wordt gevormd door landen met een centraal geleid ondernemerschap zoals in China, Vietnam en Indonesië. Hier is de overheid alom aanwezig met een wakend oog en waar nodig direct corrigerend. De politiek in deze landen is weinig progressief, flexibel en ondernemerschap gedreven. Het derde cluster wordt gevormd door economieën met een mix van centraal en decentraal geleid ondernemerschap. Dit vinden we in landen als India, Thailand en Maleisië. Het beleid is niet progressief en inflexibel, en het politieke regime is vrij los en daardoor ook onvoorspelbaar, soms helpend en dan weer repressief. Ondernemerschap kan hier een kloof drijven tussen overheid en burgers. Het vierde cluster heeft landen waar in het geheel geen politiek beleid op ondernemerschap wordt gevoerd, of die zelfs anti-ondernemerschap zijn. Goel rekent tot dit cluster de landen Laos, Nepal, Myanmar en Cambodja. De vier clusters vertonen verschillend gedrag op de vijf dimensies die volgens Goel ondernemerschap stimuleren: financiering, technologie en innovatie, internationalisering, onderwijs en deregulering. Cluster 1 laat op alle dimensies een significante progressie zien. Cluster 2 vertoont progressie op de dimensies financiering, technologie/innovatie, en internationalisering. Vrij recent toont dit cluster ook enige ontwikkeling in het onderwijs. Cluster 3 vertoont enige progressie in technologie/innovatie, internationalisering en deregulering. Cluster 4 toont geen enkele beweging op de vijf dimensies. Toch kan over alle clusters van landen geconstateerd worden dat de terughoudende ambivalente houding ten opzichte van private initiatieven snel verdwijnt. Er is toenemende aandacht voor ondernemerschap op microniveau. En, zo besluit Goel, de aandacht voor ondernemerschap in Azië is mede door het proces van globalisering de laatste tien jaar zeer sterk gegroeid.



**Sanjay Goel**

De laatste in de rij van sprekers is **Karen Wilson**. Bij voorbaat verontschuldigt ze zich voor de krappe tijd die ze voor haar presentatie heeft vanwege verplichtingen elders. In een hoog tempo leidt ze haar gehoor langs de verschillende 'sheets' met de belangrijkste highlights in ondernemerschap in de VS. De periode 1950-1960 werd gekenmerkt door het model van 'managerial capitalism'. De grote ondernemingen zorgen voor economische groei en de aandacht van de overheid gaat met name naar deze bedrijven uit. Na 1960 is er transitie naar het model van 'entrepreneurial capitalism'. Nieuwe ondernemingen groeien razendsnel en stimuleren daarmee de economische groei. De aandacht van de overheid gaat uit naar manieren om ondernemingen in hun groei te faciliteren. Dynamiek in ondernemerschap is de weg vooruit. De driehoek van overheid, ondernemingen en vakbonden is verlaten naar een ondernemende economie waarbij ook universiteiten een grote rol spelen als kennisbron. Kenmerkend is dat veel ondernemerschap door de Staten zelf ontwikkeld wordt, en maar weinig op federaal niveau. Wilson beperkt zich in deze presentatie tot het federale niveau. Ze onderscheidt drie belangrijke gebieden in het federale ondernemerschap: financiering van technologie en innovatie, onderwijs en regulering. De toegang tot financieringsbronnen is natuurlijk een belangrijk element in het stimuleren van bedrijfsgroei. Zo staat de Small Business Association (SBA) garant voor leningen aan kleine bedrijven. Dat wil niet zeggen dat zo'n garantiestelling een snelle groei van bedrijven garandeert. Het subsidiëren van wetenschappelijk onderzoek van universiteiten is ook belangrijk, het bedrijfsleven heeft baat bij nieuwe wetenschappelijke ontdekkingen. De Bayh-Dole wet in 1980 heeft enorm bijgedragen aan de commercialisering van resultaten uit gesubsidieerd onderzoek. De intellectuele rechten van het gesubsidieerde onderzoek liggen door de Bayh-Dole wet bij de universiteiten en bedrijven zelf, en niet bij de overheid. Maar volgens Wilson kan nog meer gedaan worden om onderzoeksresultaten te kapitaliseren door commerciële toepassingen. Op het onderwijsterrein is ook nog ruimte voor de nodige verbeteringen. Wilson stipt onder meer aan dat het curriculum in het primaire en secundaire onderwijs meer op het aanleren van ondernemersvaardigheden gericht moet worden.



**Karen Wilson**

In het universitair onderwijs is het curriculum al sterk verbeterd met accent op ondernemerschap en creativiteit. Om meer ondernemend talent in de VS te krijgen ziet Wilson graag dat de drempels voor geschoolde immigranten verlaagd worden. Regelgeving is noodzakelijk en belangrijk voor de markteconomie om bijvoorbeeld bezit te legaliseren of bescherming te bieden in diverse overeenkomsten. Maar te veel regels kosten ook te veel geld. Met name het kleinbedrijf wordt vaak onnodig op kosten gejaagd. Wilson hoopt dat de huidige economische crisis in de VS niet leidt tot extra regelgeving, want dat kan contrapro-

ductief werken. De nationale beleidsinspanningen zijn maar een deel van het plaatje. Belangrijk is dat nationaal overheidsbeleid een goede omgeving weet te creëren waarin burgers de kans krijgen ondernemer te worden, waarin bedrijven kunnen groeien en waarin nieuwe rijkdom en banen mogelijk zijn. Op regionaal en lokaal overheidsniveau is het belangrijk dat met gericht beleid marktfalen aangepakt wordt. Wilson besluit met de oproep dat betere gegevens nodig zijn om ondernemerschap, innovatie en bedrijvendynamiek te meten. Wat werkt wel en wat werkt niet? Dit om beleidsontwikkeling op het terrein van ondernemerschap beter te kunnen faciliteren. Graag had ze meer willen vertellen over de Kaufmann Foundation, maar dit keer verwijst ze voor verdere informatie naar de website: [www.kauffman.org](http://www.kauffman.org).



nabeschouwen en netwerken

### **Informatie**

U kunt het rapport 'Ten years entrepreneurship policy: a global overview' downloaden van de site van het onderzoeksprogramma MKB en Ondernemerschap ([www.ondernemerschap.nl](http://www.ondernemerschap.nl)), publicatienummer A200903.

[http://www.ondernemerschap.nl/index.cfm/12,html?nxt=ctm\\_publicatie&bestelnummer=A200903](http://www.ondernemerschap.nl/index.cfm/12,html?nxt=ctm_publicatie&bestelnummer=A200903)

Dit verslag staat op [www.ondernemerschap.nl](http://www.ondernemerschap.nl) onder verslagen Beleidscafés. Naast dit verslag kunt u de verschillende presentaties van de hiervoor genoemde sprekers in PowerPoint downloaden.

<http://www.ondernemerschap.nl/index.cfm/1,110,326,0.html/Beleidscafés>

Verslag: Hans de Wal, Panteia  
Foto's: Frank van Rossum, Last Picture Show